

Har samhället förändrat beteendet kring handhygien under infektionssjukdomen Covid-19?

Sterilteknikerutbildningen 300 YH p, 2021

Yrkes Akademin AB

Författare: Carina Nutt Andersson

Handledare: Christina Bunne

© YrkesAkademin AB

Examensarbete/ Steriltekniker, 300 YH poäng vid YrkesAkademin AB, 2021.

Författare: Carina Nutt Andersson

Antal sidor: 32

Titel: Har samhället förändrat beteendet kring handhygien under infektionssjukdomen Covid-19?

Bild: En person tvättar händerna. Eget fotografi.

Handledare: Christina Bunne

Datum: 2021-11-12

Bakgrund

Efter Coronapandemins ankomst 2019 har samhället och invånarna gjort många förändringar som resulterat i vanligt förekommande infektionssjukdomar gått ner i antal. God handhygien är en åtgärd.

Syfte

Syftet är att ta reda på om allmänheten förändrat beteendet efter Coronapandemins ankomst till Sverige.

Mål

Målet är att förstå om invånare i samhället har lärt sig vikten av god handhygien för att förhindra spridning av sjukdom.

Metod

En enkätundersökning har skickats ut till allmänheten för att nå så många personer som möjligt.

Resultat

Studien visar att någon större förändring med handtvättsrutiner inte har skett, däremot har användandet av handdesinfektion ökat. Allmänheten har en önskan på fortsatta förbättringar och påminnelser i samhället för att förhindra smitta och sjukdomar.

© YrkesAkademin AB

Innehåll

Inledning	4
Bakgrund.....	4
Syfte och Mål	5
Metod.....	6
Resultat.....	6
Diskussion.....	7
Sammanfattning.....	8
Källförteckning	9
Bilagor.....	10
Bilaga 1. Enkätundersöknings frågor till allmänheten:.....	10
Bilaga 2. Svar från enkätundersökning fråga 1 - 5, 7:	13
Bilaga 3. Svar från enkätundersökning fråga 6:	19
Bilaga 4. Svar från enkätundersökning fråga 8:	26
Bilaga 5. Svar från enkätundersökning fråga 9:	31

Inledning

Gå och tvätta händerna! Hinner inte? Är det jobbigt? Är det inte så noga? Det gamla ordspråket "lite skit rensar magen" är ett uttryck som kanske känns igen?

Det eviga tjtandet om att tvätta händerna börjar redan vid barndommen, och tar egentligen aldrig slut. Det är allmänt känt att det är bra att tvätta händerna. Ibland händer det att vuxna människor kommer på olika ursäkten och prioriterar om, tvättar inte händerna ordentligt eller struntar i det helt.

Förhoppningsvis borstar alla tänderna regelbundet, morgon och kväll, sätter på glasögon eller linser för att sedan göra en uppföljningskontroll, gå till tandläkaren eller till optikern, där tips och råd ges.

Hur ofta påminns allmänheten om att tvätta händerna även som vuxna?

Bakgrund

Vikten av hygien har sedan 1800 talets mitt visats rädda liv. Sverige hade den högsta dödligheten bland människor i Europa vid den tiden. Mer än hälften av de avlidna dog på grund av infektionssjukdomar.

Ungerska läkaren Joseph Ignaz Semmelweis arbetade 1846 på en förlossningsklinik i Wien. Kliniken hade 2 förlossningsavdelningar och dödligheten i barnsängsfeber skilde sig markant. På den avdelning där barnmorskor arbetade var dödligheten låg. Avdelningen med hög dödlighet arbetade läkare och studenter både med att förlösa mödrar och utföra obduktioner på de döda kropparna. Efter en incident där Semmelweis såg en kollega skära sig under en obduktion, fick mannen blodförgiftnings tecken liksom mödrarna innan de avled. Semmelweis införde en rutin med att tvätta händerna med tvål och vatten mellan undersökningar av patienter. Läkare och studenter utförde dessutom klortvättning innan arbete på förlossningsrummet. Efter två år kunde Joseph visa att dödligheten minskats markant, genom bättre handhygien. (Zimmerman & Sjöberg 2018, 17).

Engelska sjuksköterskan Florence Nightingale ansvarade två år för fältsjukvården vid militärsjukhuset Skutari i Turkiet vid Krimkrigets början 1854. Tillsammans med 40

sjuksköterskor vårdades brittiska soldater. Ett smutsigt sjukhus med hög dödlighet på ca 50 - 60 procent. Nightingale insåg vikten av förbättrad omvårdnad och god hygien med bättre vatten och avlopp. Under sin närvaro på sjukhuset minskade antalet avlidna till 2 procent. Med denna kunskap kom Nightingale att grunda 1860 en skola med sjuksköterskeutbildningar i London. Denna utbildning spreds senare över hela världen. (Nationalencyklopedin 2021)

Folkhälsomyndigheten (FHM) har fått i uppdrag av svenska regeringen att ansvara för Sveriges folkhälsofrågor. Uppgiften innebär bland annat att effektivt främja smittskydd och skydda befolkningen mot ohälsa och sjukdom. De utvecklar system och följer de faktorer som påverkar folkhälsan. (Folkhälsomyndigheten 2020)

Cancer och cirkulationsorganens sjukdomar var de vanligaste dödsorsakerna år 2019 i Sverige. Sveriges befolkning drabbades hårt under covid-19-pandemin. Mer detaljerad information vilken effekt det bidragit till folkhälsan undersöks och återstår att rapportera. (Folkhälsomyndigheten 2021a).

I Sverige klassades covid-19 i februari 2020 som allmän- och samhällsfarlig sjukdom. I mars 2020 meddelade Världshälsoorganisationen (WHO) att covid-19 var en pandemi som spridits till över 100 länder.

Till följd av många olika åtgärder mot spridningen av covid-19 har mängden infektioner gått ner, bland annat säsongsinfluensa och vinterkräksjuka. (Folkhälsomyndigheten 2021b, Folkhälsans utveckling årsrapport 2021, 6)

En del av de åtgärder som införts är mängder av vägledning och information via olika sociala medier från bland annat Folkhälsomyndigheten om beteende förändring, hur du kan skydda dig själv och andra från smittspridning samt vikten av handhygien.

Har samhällets invånare förbättrat beteendet kring handhygien efter Coronaviruspandemin ankomst i Sverige?

Syfte och Mål

Syftet är att ta reda på om allmänheten förändrat beteendet efter Coronapandemins ankomst till Sverige.

Målet är att förstå om invånare i samhället har lärt sig vikten av god handhygien för att förhindra spridning av sjukdom.

Metod

En enkätundersökning har skickats ut till allmänheten för att nå så många personer i allmänheten som möjligt den 20 oktober 2021 via Facebook, Messenger, sms och delats vidare genom vänner och bekanta. Under 7 dagars tid har det gått att besvara enkäten som 69 personer valde att göra. Resultatet kan ha påverkats av intresset för handhygien därav svar från personer som anser handhygien är av vikt. Personer utan tillgång eller förmåga att besvara genom elektronisk enkät har inte haft möjlighet att svara. Därav kan resultatet ha ett felaktigt helhetsperspektiv på allmänheten beteende. (Bilaga 1)

Ytterligare enkätundersökning riktad till grund och gymnasieskolor har skickats 27 oktober 2021 till ca 100 mailadresser som börjat på bokstaven C, för att få en samlad information om barn och ungdomar ändrat beteende kring handhygien. För få svar har inkommit vilket innebar uteslutande analys av denna grupp. (Skolverket 2021, Skoladresser från skolenhetsregistret)

Kontakt med Folkhälsomyndigheten gjordes för hjälp av spridning av enkäten samt fråga om det finns vetenskapliga studier på hur handhygien sett ut i samhället innan covid-19 pandemin. Återkoppling uteblev då inga sakkunniga har möjlighet att besvara skol- och examensarbeten och hänvisar till information på hemsida folkhalsomyndigheten.se. Ingen information fanns att tillgå, eventuellt för tidig studie då pandemin fortfarande pågår. (Folkhälsomyndigheten 2021)

Sökningar på nätet för att hitta vetenskapliga studier på hur handhygien sett ut i samhället innan covid-19 pandemin i Sverige. Uteblivet resultat kan påverkats av för tidig studie då pandemin fortfarande pågår.

Resultat

Studien visar att allmänheten anser handhygien som mycket viktigt. Dels för att minska risken av insjuknande och dels förhindra smittspridning av sjukdomar till

andra människor. Endast en 3:e del anses vara sjuka oftare innan Coronapandemin 2019 än under.

Innan pandemin hade allmänheten en god rutin med handtvätt och tvål, särskilt efter toalettbesök och vid hemkomst från arbete, skola eller besök i affär. Under pandemin har rutinen ökat marginellt.

Innan pandemin visade studien att handdesinfektion användes ibland, knappt en femtedel använde inte alls handdesinfektion. Under pandemin används handdesinfektion vid besök på restaurang och hemkomst från arbete och skola, ett fåtal använder inte handdesinfektion överhuvudtaget.

Personer som menar att samhället inte har förbättrat beteendet kring handhygien, påtalar exempel där individer börjat slarva med handhygien och har en övertro på vaccination mot Covid-19.

Studien visar på att det finns fler områden kopplade till handhygien som kan vara av intresse att undersöka. Människors missuppfattning av handdesinfektion botar virus och sjukdomar. Frågor som hur ofta naglarna klipps, på vilket sätt folk nyser och om eller hur ofta mobiltelefonen rengörs saknades.

Undersökningen visar att ämnet engagerar allmänheten och anses vara viktigt även efter pandemins ankomst. En önskan på förhoppningar att samhället fortsatt ska uppmana hålla avstånd, erbjuda handdesinfektion på allmänna platser och påminna om bästa sättet att nysa.

Svaren från enkätundersökningen redovisas i detalj i bilagorna 2 – 5.

Diskussion

I ett samhälle ingår olika grupper: Äldre, vuxna, ungdomar och barn. Tanken var från början att ta reda på om samhället har förbättrat beteendet med att tvätta händerna sedan Coronapandemin kom till Sverige.

Eftersom jag fick skala ner frågan till en grupp på grund av frågans storlek att täcka alla grupper, komplexiteten att sammanställa alla svar i ett mindre arbete samt att pandemin inte är helt över än, blir inte resultatet helt korrekt. Det finns inte tillräckligt med underlag att kunna analysera hela samhället, utan resultatet representerar

troligen de invånare som tycker god handhygien är viktigt redan från början. Jag grundar det på att nästan alla som svarat enkäten ansåg att handhygien är mycket viktigt och förstår sambandet med att minimera risken av insjuknande och förhindra smittspridning av sjukdomar till andra människor genom god handhygien. En annan aspekt skulle kunna vara att det är ett framgångsresultat av de stora mängder information och vägledning samhället tillgått genom massmedia från Folkhälsomyndigheten.

Trots det, uppfattade endast en 3:e del av dem vara sjuka oftare innan Coronapandemin 2019 än under. Rutinerna kring handhygien hade endast ökat marginellt jämfört med innan pandemin, vilket förvånade mig. Om allmänheten kände till vikten av handhygien samtidigt som säsongsinfluensa och vinterkräksjuka har gått ner i antal, har då handhygien så stor påverkan? Handhygien är endast en del av flera åtgärder som tillsammans gör skillnad för spridning av sjukdomar.

Intressant nog visade studien att en 5:e del svarade att de inte använde handdesinfektion innan pandemin. Efter använder de flesta handdesinfektion innan de äter ute på restaurang och vid hemkomst från arbete och skola. Det visar på att många nu tänker på handhygien när man inte kan tvätta händerna och använder handdesinfektion som alternativ. Ett annat perspektiv kan effekten bli att vi överdriver tron på handdesinfektion, att det felaktigt tros kunna bota sjukdomar. Vi kanske minskar immunförsvaret och motståndskraften om vi inte utsätter oss för liten mängd virus, bakterier och infektioner.

De flesta uttrycker ändå att de generellt anser samhället har förbättrat beteendet gällande handhygien. Studien visar viljan finns att fortsätta regelbundet påminna varandra, få tips och råd från sakkunniga så vi lär oss mer om vilka utsatta situationer som kan uppstå, vad vi kan göra för att påverka och hur vi kan förbättra vår hälsa.

Sammanfattning

Samhället har i stort inte förbättrat beteendet med att tvätta händerna, däremot har samhället förbättrat beteendet kring användning av handdesinfektion.

Regelbundna påminnelser behövs och önskas i samhället för att fortsatt upprätthålla god handhygien tillsammans andra åtgärder för att minska smittspridning av sjukdomar.

Källförteckning

Folkhälsomyndigheten. (2020). *Folkmyndighetens uppdrag*.
<https://www.folkhalsomyndigheten.se/om-folkhalsomyndigheten/vart-uppdrag/>
(hämtad 2021-10-26)

Folkhälsomyndigheten. (2021a). *Folkhälsans utveckling – årsrapport 2021*.
<https://www.folkhalsomyndigheten.se/publicerat-material/publikationsarkiv/f/folkhalsans-utveckling--arsrapport-2021/> (hämtad 2021-10-26)

Folkhälsomyndigheten. (2021b). *Folkhälsans utveckling årsrapport 2021*.
<https://www.folkhalsomyndigheten.se/contentassets/39ef6af33177445bb6d2ad88829cc5ce/folkhalsans-utveckling-arsrapport-2021.pdf> (hämtad 2021-10-26)

Nationalencyklopedin. (2021). *Florence Nightingale*.
<https://www.ne.se/info/aktuellt/privat/florence-nightingale/> (hämtad 2021-10-26)

Folkhälsomyndigheten, info Folkhälsomyndigheten 2021, mail 26 oktober

Skolverket. (2021). *Skoladresser från skolenhetsregistret*.
<https://www.skolverket.se/skolutveckling/statistik/skoladresser-fran-skolenhetsregistret#skvtableofcontent8303> (hämtad 2021-10-20)

Zimmerman, Mikael & Sjöberg, Klas. (2018). *Hygien och smittskydd i tandvården: att förebygga infektioner*. Tredje upplagan Stockholm: Gothia Fortbildning

Bilagor

Bilaga 1. Enkätundersöknings frågor till allmänheten:

1. Har du innan Coronapandemin 2019 haft en rutin med handtvätt med tvål? Välj ett eller flera svar

- Ja, efter toalettbesök
- Ja, efter skolan/arbetet eller handlat i affär
- Ja, före maten
- Nej

2. Har du en rutin nu efter Coronapandemin 2019 med handtvätt med tvål? Välj ett eller flera svar

- Ja, efter toalettbesök
- Ja, efter skolan/arbetet eller handlat i affär
- Ja, före maten
- Nej

3. Har du innan pandemin använt handdesinfektion? Välj ett eller flera svar

- Ja, efter toalettbesök
- Ja, efter skolan/arbetet eller handlat i en affär
- Ja, före maten hemma
- Ja, före maten på restaurang
- Ja, ibland
- Nej

4. Har du ändrat ditt beteende efter pandemin och använder handdesinfektion nu?
Välj ett eller flera svar

- Ja, efter toalettbesök
- Ja, efter skolan/arbetet eller handlat i en affär
- Ja, före maten hemma
- Ja, före maten på restaurang
- Ja, ibland
- Nej

5. Hur tänker du kring handhygien, är det viktigt? Välj ett svar

- Ja
- Nej
- Ibland

6. Varför eller hur tänker du kring fråga 5?

- Skriv ett eller flera ord...

• 500

7. Var du oftare sjuk innan pandemin jämfört med nu (oavsett sjukdom)? Välj ja eller nej

- Ja
- Nej

8. Anser du att vi generellt i samhället har förbättrat vårt beteende med att tvätta händerna efter infektionssjukdomen Covid-19?

- Skriv ett eller flera ord...

• 500

9. Finns det någon viktig fråga som inte tagits upp i enkäten eller något som du vill tillägga?

- Skriv ett eller flera ord...

Bilaga 2. Svar från enkätundersökning fråga 1 - 5, 7:

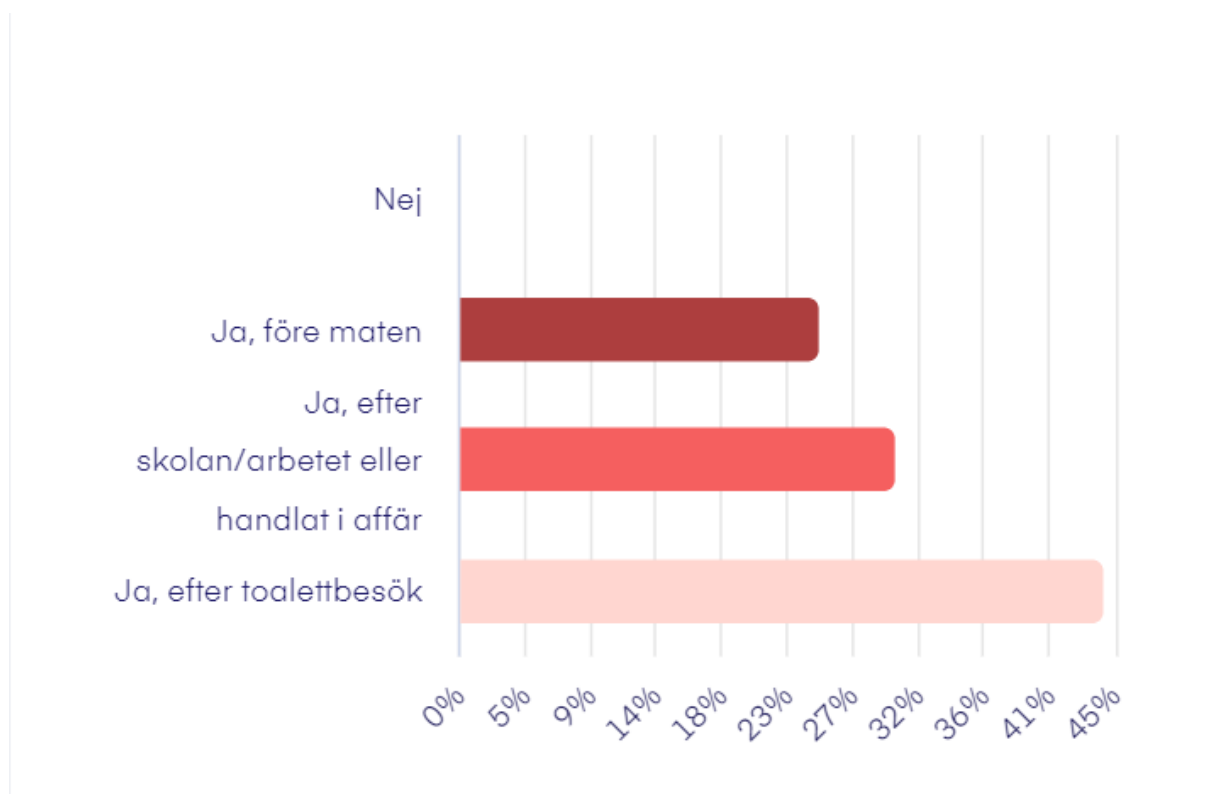
1. Har du innan Coronapandemin 2019 haft en rutin med handtvätt med tvål?

44,7% svarade ja, efter toalettbesök

30,3% svarade ja, efter skolan/arbetet eller handlat i affär

25% svarade ja, före maten

0 % svarade nej

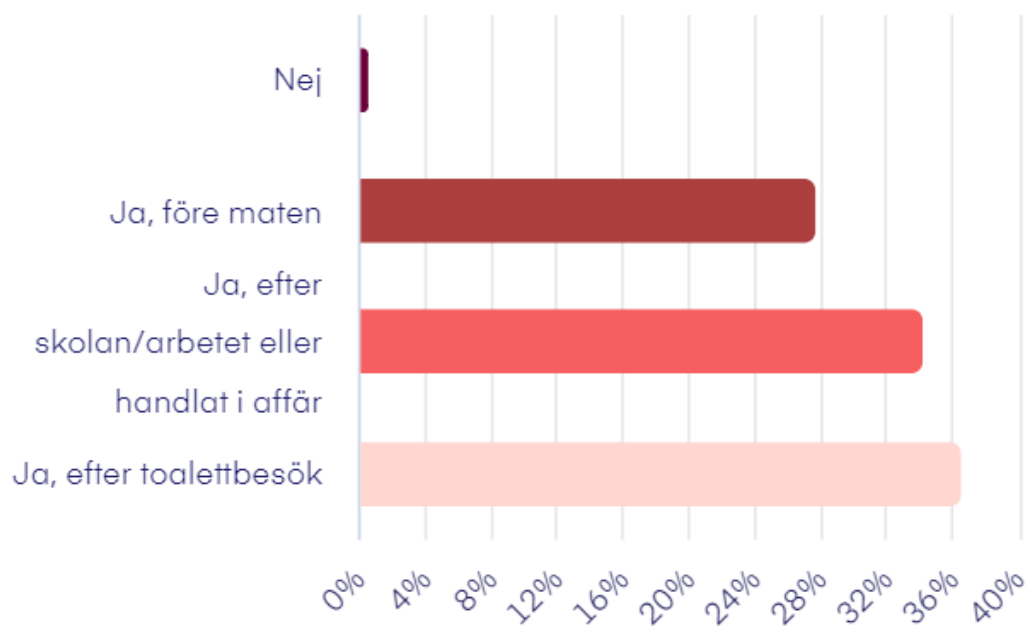
2. Har du en rutin nu efter Coronapandemin 2019 med handtvätt med tvål?

36,8% svarade ja, efter toalettbesök

34,5% svarade ja, efter skolan/arbetet eller handlat i affär

25% svarade ja, före maten

0,6% svarade nej

3. Har du innan pandemin använt handdesinfektion?

10% svarade ja, efter toalettbesök

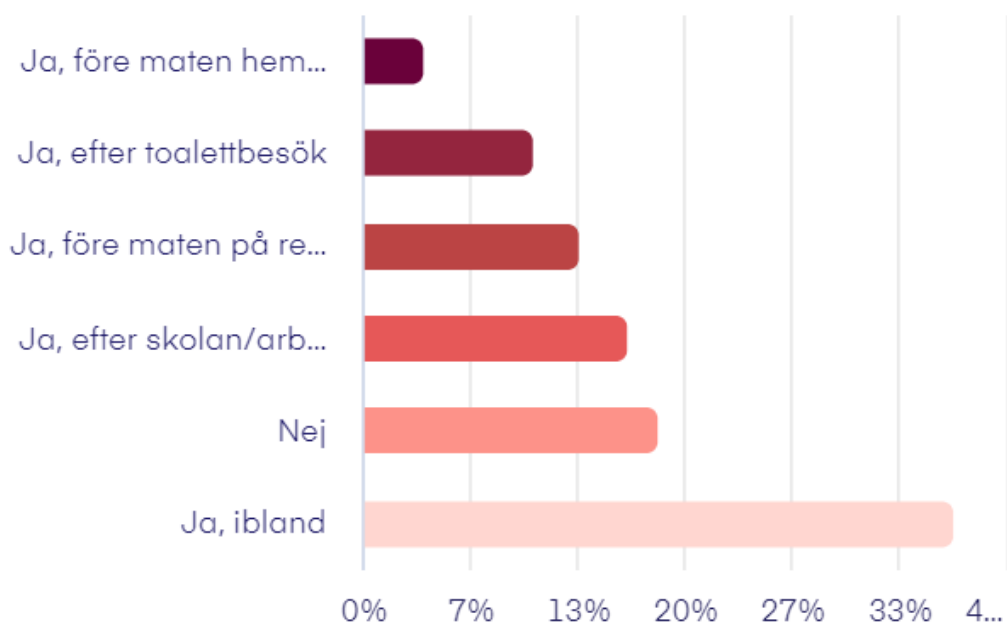
16,5% svarade ja, efter skolan/arbetet eller handlat i en affär

3,9% svarade ja, före maten hemma

13,6% svarade ja, före maten på restaurang

36,9% svarade ja, ibland

18,4% svarade nej

4. Har du ändrat ditt beteende efter pandemin och använder handdesinfektion nu?

14,5% svarade ja, efter toalettbesök

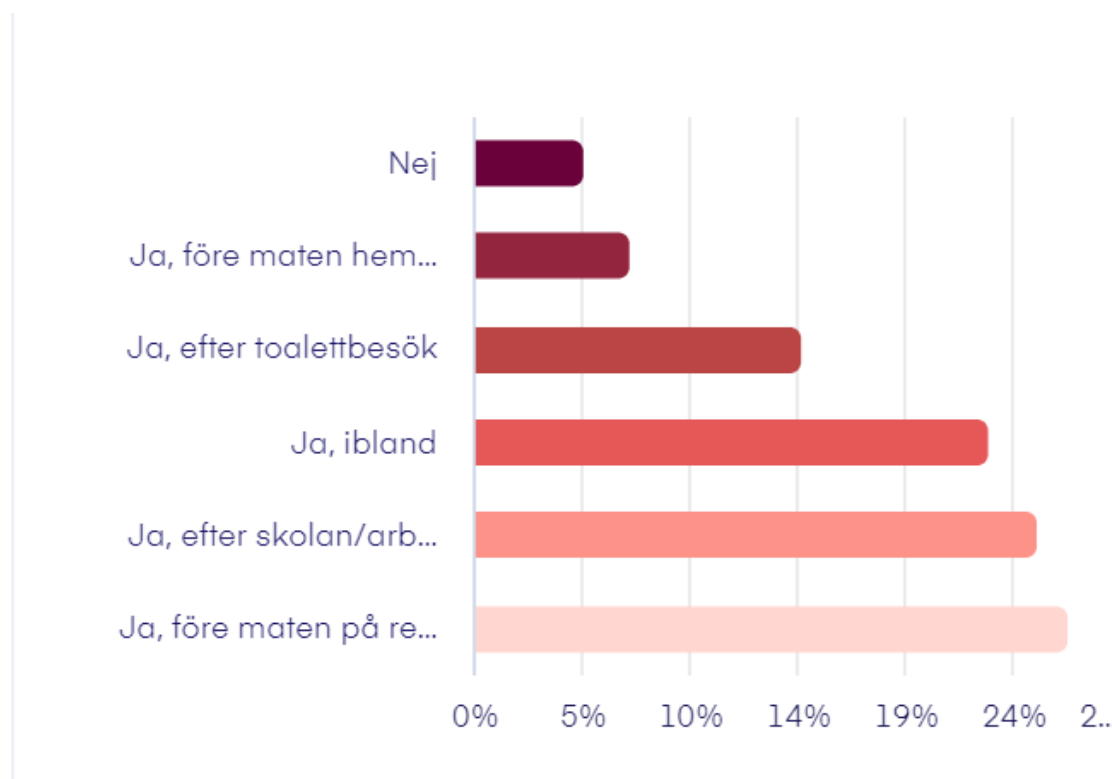
24,8% svarade ja, efter skolan/arbetet eller handlat i en affär

6,9% svarade ja, före maten hemma

26,2% svarade ja, före maten på restaurang

22,8% svarade ja, ibland

4,8% svarade nej

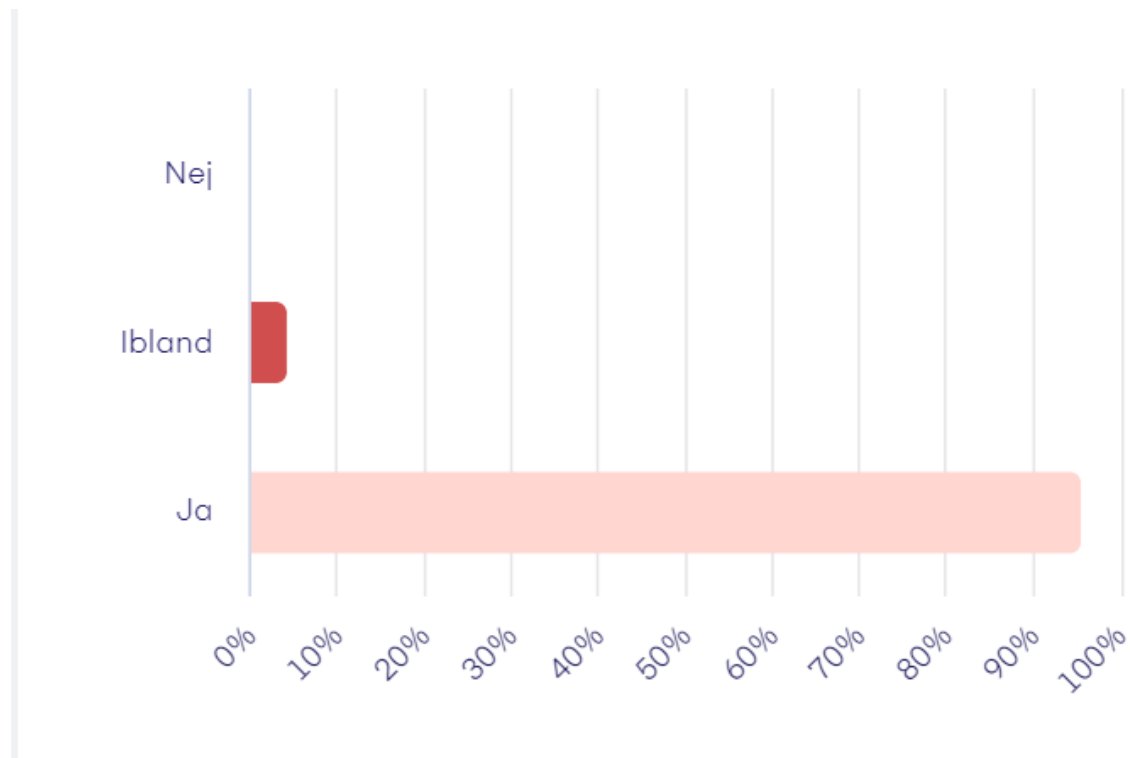

5. Hur tänker du kring handhygien, är det viktigt?

95,7% svarade ja

0% svarade nej

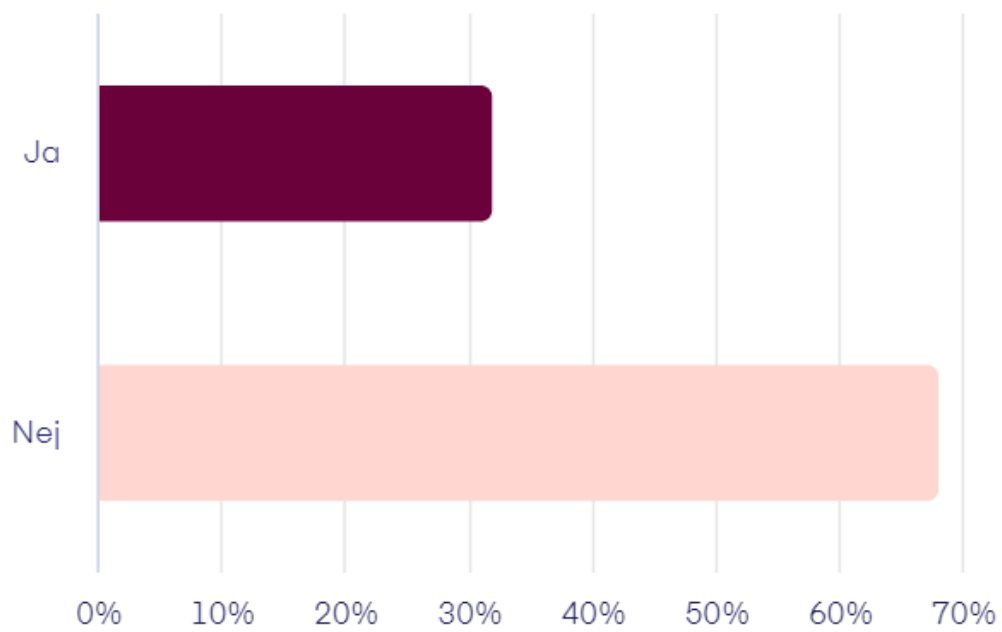
4,3% svarade ibland

7. Var du oftare sjuk innan pandemin jämfört med nu (oavsett sjukdom)?

31,9% svarade ja

68,1% svarade nej

Bilaga 3. Svar från enkätundersökning fråga 6:

6. Varför eller hur tänker du kring fråga 5?

SVAR	SVAR	ANDEL
	12	17.4 %
Otroligt viktigt med hygien och bra att alla har blivit mer uppmärksamma	1	1.4%
Har fått in en vana att använda handsprit nu som jag tror jag kommer fortsätta med länge då det känns fräscht.	1	1.4%
Hygien överlag är viktigt för mig. Det var dock viktigt även innan pandemin. Jag använde två och vatten. Handsprit är bara i nödfall om jag inte har annan tillgång.	1	1.4%
I lagom mängd och inte allt för ofta kan vi hindra spridning av virus och bakterier.	1	1.4%
inte blir sjuka	1	1.4%
Jag vill inte bli smittad av något eller smitta någon	1	1.4%

SVAR	SVAR	ANDEL
Känns viktigare än tidigare och medvetenheten är större.	1	1.4%
Kontaktsmitta är värsta smittan	1	1.4%
Minska smittspridning och annat	1	1.4%
minska spridning av mikroorganismerna	1	1.4%
Mycket viktigt för att ej sprida typ smitter	1	1.4%
Om alla kan begripa att tvätta sina händer före och efter olika aktiviteter och på det sättet hindra mycket smitta då är det superbra, jag brukar också tvätta mig med tvål och vatten runt mun och näsa när jag varit på där det rör sig mycket folk.	1	1.4%
På arbetsplatsen använder jag alltid handdesinfektion för/efter moment. Hemma nej. Utanför hemmet ja	1	1.4%
Hålla sig frisk	1	1.4%
Självklart att tvätta händerna i alla lägen	1	1.4%
Smitta	1	1.4%
Sunt förnuft.	1	1.4%
Vad var fråga 5 nu igen?	1	1.4%

SVAR	SVAR	ANDEL
Vid vissa tillfällen men inte överdrivet.	1	1.4%
Vi håller oss alla friskare över lag	1	1.4%
Viktigt	1	1.4%
Viktigt att använda sig av god handhygien. Dels för att minska smittspridning samt att skydda andra.	1	1.4%
Viktigt att stoppa smittspridning	1	1.4%
Viktigt för att inte sprida smitta vidare eller att själv bli smittad.	1	1.4%
Viktigt men ibland glömmer man	1	1.4%
Viktigt vid matlagning och om man äter något med händerna.	1	1.4%
Handhygien är viktigt för att minska spridning av säsongrelaterade virus men även MRB multiresistenta bakterier. Använder regelbundet handsprit i mitt arbete inom sjukvården kombinerat med lämplig/kortärmad klädsel, inga smycken och korta rena naglar	1	1.4%
Förstår mer vidden av god handhygien.	1	1.4%
Alltid efter toalett, då det är lätt att få bakterier på händerna, men även för att andra kan ha	1	1.4%

SVAR	SVAR	ANDEL
tagit på allt inne på en toalett med smutsiga och otvättade händer. Alltid tvätt efter besök i olika butiker då människor också där kan varit otvättade. Kundvagnar är värst! Otvättade händer och barn som slickar.		
För att det är viktigt så man försöker hålla magsjuka och andra smittsamma sjukdomar ifrån sig	1	1.4%
Alltid varit noga med gandhygien	1	1.4%
Alltid viktigt för att förhindra smitta, hygieniska skäl, fräscht	1	1.4%
Alltid viktigt med rena händer	1	1.4%
Bevisligen har den generellt bättre handhygien i samhället minskat både vinterkräksjuka, influensa genom att fler sköter sin handhygien	1	1.4%
Blivigt mer medveten om kontaktsmitta.	1	1.4%
Det är jätteviktigt att ha en god handhygien!! Inte har vi haft vinterkräksjukan eller maginfluensa under pandemin så det gjorde susen att folket blev renliga.	1	1.4%

SVAR	SVAR	ANDEL
Det är viktigt för att förhindra smittspridning via kontaktsmitta överlag	1	1.4%
Det är viktigt oavsett pandemi eller inte. Just under en pandemi är det viktigt för att man själv inte ska bli sjuk men även för att man inte ska göra några bakterier vidare till andra som kan bli sjuka. Överlag tycker jag det är viktigt rent hygienmässigt.	1	1.4%
Det finns så mycket äckligt på händerna. Man tar ju överallt omedvetet och pillar	1	1.4%
Det gör att vi minskar smittspridningen men Corona var absolut en påminnelse om hur viktigt det är att tvätta händerna. Är väldigt noga med att lära min 2 åriga dotter detta med så att det blir en vana för henne.	1	1.4%
Eftersom det är med våra händer som vi rör ytor och andras händer som vi inte vet var dom har varit eller blivit utsatta för så är en god handhygien av yttersta vikt, det har också verkligen påvisats under pandemin att en God handhygien räcker väldigt långt.	1	1.4%
Enkel metod att förhindra smittspridning.	1	1.4%
För att förhindra bli sjuk	1	1.4%

SVAR	SVAR	ANDEL
För om man inte har god hygien riskerar man att råka ut för sjukdomar när man tar sig i ansiktet eller i munnen och får ner det i systemet. "Onödigt" kan ja tycka att bli sjuk för att inte hålla ordning på sin hygien som är en relativt enkel sak.	1	1.4%
För att hindra smittspridning och att skydda mig själv, min familj	1	1.4%
För att inte sprida smitta eller bli smittad är det viktigt att hålla en god handhygien	1	1.4%
För att minska/förhindra smittspridning.	1	1.4%
För att minska kontaktsmitta så krävs ordentlig handhygien i samhället	1	1.4%
För att minska risken för smittspridning	1	1.4%
För att minska smittspridning av diverse sjukdomar.	1	1.4%
För att stoppa eventuella sjukdomar	1	1.4%
Förebygga sjukdom	1	1.4%
Förhindrar även annan smitta än Covid19.	1	1.4%

SVAR	SVAR	ANDEL
För mig har det alltid varit viktigt med handhygien både före och efter corona pandemin	1	1.4%
För mig och min uppfostran är det självklart	1	1.4%
För och minska smittspridning av olika baciller, virus och annat	1	1.4%
Vi tar i allt, i affären eller på stan. Vet inte vem som tagit där innan.	1	1.4%

Bilaga 4. Svar från enkätundersökning fråga 8:

8. Anser du att vi generellt i samhället har förbättrat vårt beteende med att tvätta händerna efter infektionssjukdomen Covid-19?*

	SVAR	SVAR	ANDEL
Ja		17	24.6 %
Nej		3	4.3%
Ja.		3	4.3%
Tror det		2	2.9%
Ja		2	2.9%
Jobbar själv inom vården och haft god handhygien innan, för att minska spridning av bakterier/virus. Så för min del nej. Generellt sätt verkar det ju som andra i samhället blivit bättre då man sett minskning av andra sjukdomar. Men det kanske också beror på att vi ej träffats i lika stor utsträckning?		1	1.4%
Ja jag hoppas det		1	1.4%
Ja, jag hoppas och tror det		1	1.4%
Ja, nu märks det att folk tänker att nu finns vaccinet och går ut sjuka så barn och föräldrar blir smittade.		1	1.4%

SVAR	SVAR	ANDEL
Ja och nej. Folk är bättre på att tvätta händer och sprita händerna Men när alkohol kommer in i bilden känns det som att folk glömmer vikten av bra handhygien	1	1.4%
Japp men känns som om vi tappar det när vi blev vaccinerade	1	1.4%
Ja, tror det	1	1.4%
Ja, under en period. Känslan är att man sedan återgår till gamla rutiner och vanor	1	1.4%
Absolut!	1	1.4%
Kanske lite mer än innan	1	1.4%
Många har förbättrat beteendet. Och står det en fladka handsprit någonstans och andra använder den så tror jag fler tänker till när de ser det och också tar av den då det annars skulle se konstigt ut.	1	1.4%
Jag hoppas det. Uppskattar tillgång till handsprit på offentliga platser samt informationskampanjer. Om vikten av handhygien. Samhället kan bespara mycket personligt lidande samt pengar genom sådana enkla åtgärder	1	1.4%

SVAR	SVAR	ANDEL
Nej folk hamnar lätt i samma mönster och glömmet bort vad som var, hysterin minskar och beteendet återgår till det som var innan pandemin.	1	1.4%
Nej, folk kommer sjuka till jobbet/andra aktiviteter precis som innan	1	1.4%
Nja	1	1.4%
Svårt att svara på om det är handhygien eller det fysiska avståndet mellan människor som gett effekt, med tanke på att infektioner nu generellt ökar i samhället igen när man lättat på restriktionerna, är nog väldigt individuellt hur man har anpassat sig till eventuellt nya hygien rutiner.	1	1.4%
Till viss del. Vissa är jätte duktiga på det, medans andra inte är lika duktiga.	1	1.4%
Upplever att folk tar handhygien på lite mer allvar.	1	1.4%
Ja, hoppas att det håller i sig.	1	1.4%
Ja, fler allmänna platser erbjuder handsprit	1	1.4%
Jag hoppas det	1	1.4%
ja alla ta hand om sin själv. efter infektionsjukdomen Covid19	1	1.4%
Både ja och nej, tror folk slarvar mer nu än i början	1	1.4%

SVAR	SVAR	ANDEL
Det får man ju hoppas. Vet inte om de flesta generellt tvättar händerna oftare. Tror mer att man använder sig av handsprit.	1	1.4%
Det hoppas jag verkligen speciellt efter toa besök och före mat	1	1.4%
Det tror jag och hoppas på	1	1.4%
Det tycker jag verkligen	1	1.4%
Ingen aning	1	1.4%
Ja!	1	1.4%
Ja absolut	1	1.4%
Jaa men det tror jag. Eller hoppas iaf för sin egna skull och andra i sin omgivning. Tror verkligen inte alla har ändrat sitt förnuft när de kommer till bättre handhygien...	1	1.4%
Ja, framförallt barnen!	1	1.4%
Ja, även små barn	1	1.4%
Ja, det har vi verkligen gjort.	1	1.4%
Ja det känns så	1	1.4%

SVAR	SVAR	ANDEL
Ja det tror jag att vi har på grund av att budskapet kring vikten av handhygien fått mycket större utrymme i media och genom konkret handlande i samhället tex att det funnits tillgång till handsprit i affärer.	1	1.4%
Ja, det tror jag. Men frågan är om det beteendet håller i sig? Jag hoppas det då vi i två års tid sluppit magsjuka, vilket barnen fått någon gång per år innan covid	1	1.4%
Ja det verkar så	1	1.4%
Ja, det vill och hoppas jag tro,	1	1.4%
Ja dom flesta har bättre handhygien nu än tidigare	1	1.4%
Absolut därför är det få fall av influensa och förkylningar i samhället	1	1.4%
Vet ej då det är svårt att kontrollera.	1	1.4%

Bilaga 5. Svar från enkätundersökning fråga 9:

9. Finns det någon viktig fråga som inte tagits upp i enkäten eller något som du vill tillägga?

SVAR	SVAR	ANDEL
	32	46.4%
Nej	13	18.8%
Nej.	3	4.3%
Nej	3	4.3%
Men vi har blivit flitigare användare av handsprit, så det anv vi mer nu än innan	1	1.4%
Tycker att man ska fortsätta ha handsprit i affärer och på andra offentliga platser.	1	1.4%
Nej tror det är det nya sättet att leva på med handsprit och munskydd i perioder	1	1.4%
Nej. Lycka till!	1	1.4%
Nej, en bra enkät och viktigt ämne	1	1.4%
Nej	1	1.4%
Jag tycker det är viktigt att utbildning kring smittspridning sker utanför vården, tex i skolor.	1	1.4%

SVAR	SVAR	ANDEL
Jag jobbar inom vården så för mig är det viktigt för mig med handhygien. Finns i mitt tänk hela tiden och det går på automatik	1	1.4%
Jag hoppas att handsprit ute i samhället fortsätter finnas kvar även framöver då vi kanske kan hålla ned andra smittor också framöver	1	1.4%
Inte vad jag saknar	1	1.4%
Hur nyser du? Klipper du naglarna för att minimera bakterier? Tvättar du mobilen dagligen?	1	1.4%
De som inte sköter sin handhygien tror bara att det gäller dem själva, inte att det handlar om respekt för våra medmänniskor	1	1.4%
Att människor fortsätter med hygien i all framtid	1	1.4%
Att Handesinfektion inte botar Coronavirus	1	1.4%
Att hålla avstånd har blivit viktigare.	1	1.4%
Alltid haft noga med hygien o hand4vätt. Naturligt	1	1.4%
Tycker det var en bra enkät! :)	1	1.4%

